

REDACTIONEEL

Het rechtsbedrijf als *declining industry*?

Peter van Wijck

Uit recente cijfers over de ontwikkeling van justitiële ketens komt het beeld naar voren dat het rechtsbedrijf trekken vertoont van een *declining industry*, een bedrijfstak met een stagnerende productie.¹ Bekende voorbeelden van *declining industries* zijn de posterijen, de staalindustrie (de *rust belt* in de VS), analoge fotografie, cd's/dvd's, reisbureaus. Met de overgang naar een *post-carbon economy* ziet het ernaar uit dat de olie-industrie waarschijnlijk ook binnen enkele jaren een *declining industry* zal zijn. Er zijn vele voorbeelden van organisaties die ooit een centrale rol in de samenleving speelden en langzaam meer zeker in de marge zijn beland. Of helemaal zijn verdwenen. Het 'rechtsbedrijf' verwijst naar publieke instituties belast met rechtshandhaving en rechtspleging. Daarbij gaat het niet alleen om straf-, maar ook om bestuurs- en civielrecht.

Cijfers op het gebied van strafrecht en criminaliteitsbestrijding laten een duidelijk beeld zien. Vele vormen van criminaliteit nemen af en organisaties in de strafrechtelijke keten krijgen minder zaken te verwerken.² Naar verwachting zet die ontwikkeling de komende jaren door. Zo zal de geregistreerde criminaliteit tussen 2016 en 2022 naar verwachting met 4,6% afnemen.³ Aan het eind van de strafrechtelijke keten zijn de consequenties misschien wel het meest zichtbaar. De capaciteitsbehoefte van het gevangeniswezen daalt in de periode 2016 t/m 2022 naar verwachting met 7%, die van Justitiële Jeugdinstellingen zelfs met 15%.⁴ Op bestuurs- en civielrechtelijk gebied is een gemêleerder beeld te zien. Deels gedreven door bevolkingsgroei en een gunstige economische ontwikkeling is hier ook een groei van het aantal zaken te zien.⁵

Welk gedrag zit er achter de geschetste ontwikkelingen? Waarom stromen er minder zaken door de strafrechtelijke keten? Wellicht is de belangrijkste oorzaak, dat het gewoon goed gaat. Er is sprake van een *international crime drop*.⁶ Passend in die internationale trend doet zich ook in Nederland minder criminaliteit voor. En daarom neemt de capaciteitsbehoefte af. Een daling van de geregistreerde criminaliteit kan natuurlijk ook voortkomen uit een dalende aangiftebereidheid. Ook achter de weinig geprononceerde ontwikkeling in de civiele sfeer zit gedrag. Er

1 Moolenaar e.a. 2017.

2 Zie verschillende hoofdstukken in *Criminaliteit en Rechtshandhaving*, 2016 (Kalidien 2017).

3 Moolenaar e.a. 2017: 40.

4 Moolenaar e.a. 2017: 84, 85.

5 Moolenaar e.a. 2017: 66. Kanttekening: het aantal zaken is niet per se de beste indicator voor relevantie.

6 Van Dijk, Tseloni & Farrell 2012.

Peter van Wijck

zijn vele factoren waarom mensen geen beroep doen op de civiele rechter. Procederen is eerder complicerend dan oplossend, het is te duur en het duurt te lang.⁷ Valt te verwachten dat de trend doorzet of zijn er factoren die de trend kunnen keren? Allereerst valt te denken aan omgevingsfactoren, aan de opkomst van nieuwe vormen van criminaliteit. Op de beleidsagenda van het ministerie van Veiligheid en Justitie (tegenwoordig: Justitie en Veiligheid), staan er enkele: ondermijnende criminaliteit, cybercrime, terrorisme.⁸ Ten tweede valt te denken aan factoren binnen het rechtsbedrijf. Ooit is de politie klaar met, in de woorden van Gerard Bouwman, 'het aflakken van het kozijn en de plinten'.⁹ Daarna zouden er weleens meer zaken bij het Openbaar Ministerie (hierna: OM) aangeleverd kunnen worden. In de civiele sfeer zouden *disruptive innovations*, bijvoorbeeld doordat commerciële partijen met gebruik van slimme algoritmen een flink deel van de markt gaan bedienen, ertoe kunnen leiden dat de plusjes omslaan in minnen.¹⁰ De vraag waar juridische dienstverleners voor komen te staan, lijkt op die van financiële dienstverleners: gaat *fintech* de rol van banken marginaliseren? Kenmerkend voor organisaties die lang leven, is dat ze het vermogen hebben om zich aan te passen aan veranderende omstandigheden.¹¹ Enkele voorbeelden van organisaties die zich succesvol hebben weten te herpositioneren zijn IBM (van marktleider in de productie van personal computers naar een consultancy firm), Shell (van olie- naar energieproducent), Philips (van gloeilampenproducent naar aanbieder van gezondheidstechnologie). Er zijn ook voorbeelden van ondernemingen die de boot volledig hebben gemist. Zo bleek Kodak niet in staat om de overstap van analoge naar digitale fotografie te maken.¹² Nokia was marktleider in mobiele telefonie, maar miste de overstap naar smartphones. En met de opkomst van Tesla dringt zich de vraag op of Volkswagen de Nokia van morgen is. Er zijn ook voorbeelden uit de publieke sector. In 'Houvast voor de krijgsmacht van de toekomst' zoekt Defensie naar een passende rol na de val van De Muur.¹³ De daarin gestelde vragen: welke krijgsmacht hebben wij de komende jaren precies nodig? Waar moeten we ons op voorbereiden? Wat zijn onze opties? De meeste voorbeelden gaan over marktpartijen. Valt er niets af te dingen op de marktanalgie? Het antwoord op de vraag wat een bedrijf nastreeft, is niet al te omstreden. Het gaat om zoiets als winstgevendheid op lange termijn. Waarmee doet er niet zoveel toe. Het doel van een rechtsbedrijf is niet zo evident. Op de vraag 'What do judges and justices maximize?' geeft Posner (1993) het – enigszins controversiële – antwoord: 'The same thing everybody else does.'

7 In deze geest: Barendrecht, Van Beek & Muller 2017.

8 Kamerstukken II 2016/17, 34550 VI, nr. 2, p. 7.

9 www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/nieuws/2015/00-km/blog-bouman---nieuw-elan-1-oktober-2015.pdf.

10 Dergelijke technologische ontwikkelingen gaan vermoedelijk ook de juridische beroepen raken. Zie: Ter Voert & Beenackers, 2016. Jensma (2017) schetst, naar aanleiding van de dag van de rechtspraak 2017, hoe big data ook de rechter kunnen verdringen.

11 De Geus 1997.

12 De ironie wil dat de digitale camera is uitgevonden door een bij Kodak werkzame ingenieur, Steven J. Sasson. En het management reageerde met 'that's cute – but don't tell anyone about it' (*New York Times*, 2 mei 2008).

13 www.defensie.nl/downloads/rapporten/2010/03/29/eindrapport-verkenningen-2010.

Het beeld van het rechtsbedrijf als *declining industry* is een beetje overtrokken. Rechtshandhaving en rechtspleging blijven belangrijk (maar dat dachten we kort geleden ook van de postbode en de dominee). Op onderdelen is er wel degelijk sprake van opdrogende markten. Vertegenwoordigers van organisaties gaan dan op zoek naar nieuwe markten. Of, positief geframed, gaan op zoek naar diensten waar de samenleving van nu behoefte aan heeft, naar nieuwe prioriteiten. De interessante vraag is dan of die nieuwe prioriteiten helpen voor hoe het recht in werkelijkheid werkt.

Referenties

- Barendrecht, M., K. van Beek & S. Muller (2017) *Menselijk en rechtvaardig: Is de rechtsstaat er voor de burger?*. Den Haag: HiiL.
- Dijk, J. van, A. Tseloni & G. Farrell (2012) *The International Crime Drop*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Geus, A. de (1997) *De levende onderneming*. Schiedam: Scriptum.
- Jensma, F. (2017) Big data kunnen de rechter ook verdringen. *NRC*, (28 en 29 oktober), 7.
- Kalidien, S.N. (red.) (2017) *Criminaliteit en rechtshandhaving 2016*. Den Haag: WODC/CBS/Rvdr.
- Moolenaar, D.E.G., R. Decae, F.P. van Tulder & B.J. Diephuis (2017) *Capaciteitsbehoefte Justitiële Ketens t/m 2022*. Den Haag: WODC/Rvdr.
- Posner, R.A. (1993) What Do Judges and Justices Maximize?. *Supreme Court Economic Review*, (3), 1-41.
- Voert, M.J. ter & E.M.T. Beenakkers (2016) *Juridische beroepen in de toekomst: Ontwikkelingen binnen de advocatuur, notariaat en gerechtsdeurwaardery*. Den Haag: WODC.